

نهاد خانواده

سبک زندگی و احکام آن از نگاه
دین و حقوق

www.ketab.ir

دکتر محسن اسماعیلی

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

محمدرضا تقوی پور

سر شناسه: اسماعیلی، محسن ۱۳۴۴ -

عنوان قراردادی: ایران، قوانین و احکام

Iran, Laws, etc.

عنوان و نام پدیدآورندگان: نهاد خانواده: سبک زندگی و احکام آن از نگاه دین و حقوق / محسن اسماعیلی، محمدرضا تقوی پور

مشخصات نشر: تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۱۸۲ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۴۳۰ - ۶۲۵ - ۹

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: نمایه.

عنوان دیگر: سبک زندگی و احکام آن از نگاه دین و حقوق.

موضوع: خانواده ها -- جنبه های مذهبی -- اسلام

موضوع: Islam -- Religious aspects -- Families

موضوع: حقوق خانواده -- ایران

موضوع: Domestic relations -- Iran

شناسه افزوده: دفتر نشر فرهنگ اسلامی

شناسه افزوده: Islamic Culture Broadcasting Institute

رده بندی کنگره: BP ۲۳۰ / ۱۷۳

رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۴۸۳۱

شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۷۳۸۳۲

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

www.ketab.ir

نهاد خانواده

«سبک زندگی و احکام آن از نگاه دین و حقوق»

نویسندگان: دکتر محسن اسماعیلی، محمدرضا تقوی پور

ویراستار: ارغوان غوث • طراح جلد: سعید عجمی • صفحه آرا: حامد اژکان

چاپ اول: ۱۴۰۰

این کتاب در ۱۰۰۰ نسخه در چاپخانه افست، لیتوگرافی، چاپ و صحافی شد.

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۴۳۰ - ۶۲۵ - ۹

دفتر مرکزی: پاسداران، میدان هروی، خیابان شهید افتخاریان، کوچه مریم، پلاک ۲۳

تلفن: ۲۲۹۴۰۰۵۴ - ۲۲۹۳۶۱۴۰

نشانی الکترونیک: www.daftarnashr.org • پست الکترونیک: print@daftarnashr.org

مدیریت پخش و توزیع: تهران، خیابان وحدت اسلامی، بعد از بیمارستان رازی، کوچه خندان، پلاک ۶۶، تلفن: ۵۵۶۹۶۰۸۸ - ۳۳۱۱۳۱۰۰

فروشگاه ها و مراکز پخش:

فروشگاه کتاب زیتون: ضلع جنوبی خیابان کریمخان، بین خیابان ایرانشهر و ماهشهر، پلاک ۱۴۴، تلفن: ۹۱۰۷۰۸۸۷

فروشگاه پاسداران: تلفن: ۲۲۸۵۵۱۶۴ • فروشگاه مشهد: تلفن: ۲ - ۳۳۲۱۴۸۳۱ - ۵۱

خواهشمند است نظرات خود را درباره این کتاب با ذکر نام آن به شماره ۳۰۰۰۴۸۵۰ پیامک کنید.

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

فهرست

۹	 مقدمه
۱۵	 ۱. الگوی جامع خانواده تراز در اندیشه اسلامی
۱۷	 مقدمه
۱۸	 ۱. خانواده
۱۹	 ۱-۱. خانواده در اسلام
۲۰	 ۱-۲. خانواده در غرب
۲۱	 ۱-۲-۱. رشد اقتصادی و ظهور نحلّه‌های فلسفی اومانیستی
۲۳	 ۱-۲-۲. نقش فمینیسم در تزلزل خانواده در غرب
۲۵	 ۲. سبک زندگی
۲۷	 ۲-۱. فرهنگ و سبک زندگی
۲۸	 ۲-۲. دین و سبک زندگی
۲۹	 ۲-۳. سبک زندگی اسلامی
۳۰	 ۲-۳-۱. مبانی عرفانی - فلسفی سبک زندگی اسلامی
۳۲	 ۲-۳-۲. سبک زندگی در آثار شهید مطهری رحمته‌الله
۳۴	 ۲-۴. سبک زندگی غربی
۳۵	 ۲-۴-۱. سنت‌گریزی
۳۶	 ۲-۴-۲. دین‌گریزی
۳۹	 ۲-۴-۳. معنویت‌گرایی
۴۰	 ۲-۴-۴. روابط جنسی
۴۲	 ۲-۴-۵. رسانه

الگوی خانواده تراز اسلامی	۴۷
۱. دیدگاه‌های نظری اسلام نسبت به خانواده	۴۷
۱-۱. دیدگاه اسلام نسبت به زوجین	۴۸
۱-۲. دیدگاه اسلام نسبت به تشکیل خانواده	۴۹
۱-۳. رابطه میان خانواده و جامعه	۵۰
۱-۴. ویژگی‌های مطلوب محیط خانواده	۵۰
۱-۵. دیگر دیدگاه‌ها	۵۱
۲. راهکارهای عملی تحکیم خانواده	۵۲
۲-۱. تشکیل خانواده	۵۳
۲-۱-۱. فواید تشکیل خانواده	۵۴
۲-۱-۲. ملزومات زوجین برای ازدواج	۵۵
۲-۱-۳. ملاک‌های انتخاب همسر	۵۶
۲-۱-۴. آداب تشکیل خانواده	۵۷
۲-۱-۵. ازدواج موفق	۵۹
۲-۱-۶. دیگر توصیه‌ها	۵۹
۲-۲. صله ارحام	۵۹
۲-۲-۱. مصادیق صله رحم	۶۰
۲-۲-۲. نتایج صله رحم	۶۰
۲-۲-۳. آثار قطع رحم	۶۱
۲-۳. اقتصاد خانواده	۶۱
۲-۴. وظایف اعضای خانواده	۶۲
وظایف اختصاصی مردان در خانواده	۶۳
وظایف اختصاصی زنان در خانواده	۶۶
وظایف مشترک زوجین	۷۰
وظایف مشترک زوجین در برابر یکدیگر	۷۰
وظایف مشترک زوجین در برابر فرزندان	۸۳
وظایف فرزندان	۸۸
وظایف فرزندان در برابر والدین	۸۸
وظایف فرزندان در برابر یکدیگر	۹۱

۹۱	 عوامل تزلزل خانواده	۳
۹۲	 ۳-۱. موانع تشکیل خانواده	
۹۳	 ۳-۲. عوامل تزلزل خانواده پس از تشکیل آن	
۹۳	 الف. آسیب‌های درون خانوادگی	
۹۳	 ب. آسیب‌های برون خانوادگی	
۹۴	 ۳-۳. وظایف دیگران در زمان اختلاف زوجین	
۹۵	 جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	
۱۰۵	 منابع فصل اول	

۲. خانواده از نگاه قانون و مراجع سیاست‌گذاری

۱۰۷	 مقدمه	
۱۰۹	 طبقه‌بندی قوانین و اسناد حقوقی	
۱۱۰	 آثار طبقه‌بندی قوانین	
۱۱۲	 خانواده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	
۱۱۵	 مقدمه و متن قانون اساسی	
۱۱۶	 نظریات شورای نگهبان	
۱۱۸	 خانواده در سیاست‌های کلی نظام	
۱۲۰	 جایگاه و میزان اقتدار سیاست‌های کلی نظام	
۱۲۰	 سیاست‌های کلی «خانواده»	
۱۲۱	 خانواده در قوانین عادی	
۱۲۵	 مصوبات عام و خاص مجلس	
۱۲۵	 قانون حمایت خانواده	
۱۲۵	 فصل اول - دادگاه خانواده	
۱۳۱	 فصل دوم - مراکز مشاوره خانوادگی	
۱۳۲	 فصل سوم - ازدواج	
۱۳۴	 فصل چهارم - طلاق	
۱۳۸	 فصل پنجم - حضانت و نگهداری اطفال و نفقه	
۱۴۰	 فصل ششم - حقوق وظیفه و مستمری	

مقدمه

اهمیت «نهاد خانواده» و ضرورت صیانت از کیان آن نیازی به توضیح و تأکید ندارد. اکنون همه سیامت‌گذاران و رهبران، در هر جامعه و با هر مرام و مسلکی باور دارند که خانواده پایه رشد و تعالی یا انحطاط و سقوط افراد است.

با این حال نگاه به نهاد خانواده، کارکردها و باید‌ها و نبایدهای آن برخاسته از فرهنگ و سنت‌های هر ملت است. از نگاه مادی‌گرایانه، کارکردهای خانواده عبارت است از:

۱. تنظیم رفتارهای جنسی
۲. نشان دادن یک نسل به جای نسل دیگر از طریق تولید مثل
۳. مراقبت و حمایت از کودکان، معلولین و سالمندان
۴. اجتماعی کردن کودکان
۵. تثبیت جایگاه اجتماعی و پایگاه فردی از طریق میراث‌های اجتماعی
۶. تأمین اقتصادی اعضای خانواده که به عنوان واحد بنیانی تولید اقتصادی و مصرف محسوب می‌شود.^۱

۱. بروس کونن، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه و اقتباس، دکتر غلامعلی توسلی و رضا فاضل، انتشارات

اما معلوم است جایگاه و تقدس این نهاد در آموزه‌های دین ما اسلام و در فرهنگ کشور ما ایران، تا چه اندازه رفیع‌تر و خطیرتر از آن است که دیگران می‌پندارند. در حدیث مشهوری از پیامبر خدا ﷺ چنین نقل شده است: «مَا بُنِيَ فِي الْإِسْلَامِ بِنَاءً أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ، وَ أَعَزُّ مِنَ التَّزْوِيجِ»؛^۱ در اسلام هیچ بنایی ساخته نشد که نزد خداوند عزوجل محبوب‌تر و ارجمندتر از ازدواج باشد. ارزش و کارکردهای خانواده در فرهنگ دینی ما چنان است که به تعبیر مقام معظم رهبری: «خانواده، کلمه‌ای طویه است. کلمه طویه هم خاصیتش این است که وقتی یک جایی به وجود آمد، مرتب از خود برکت و نیکی می‌تراود و به پیروان خودش نفوذ می‌دهد.»

با این تفاوت اساسی در نوع نگاه به خانواده است که ما معتقدیم استحکام و ثمربخشی آن فقط از عهده قانون برنمی‌آید. اخلاق نیکو و گذشت و همدلی به مراتب مؤثرتر و مورد نیازتر است؛ هرچند ما را از اهرم قانون بی‌نیاز نمی‌کند.

قرآن کریم می‌فرماید: «وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا»؛^۲ اگر زنی از ناسازگاری شوهرش یا روی گردانی از ادای حقوق همسرش بترسد، بر آن دو گناهی نیست که با یکدیگر به طور شایسته و پسندیده آشتی کنند؛ چرا که صلح و آشتی در هر حال بهتر است. و بخل، نزد نفوس آدمیان حاضر است و اگر نیکی کنید و از سرکشی و ناسازگاری پرهیزید، از ثواب و پاداش حق بهره‌مند می‌شوید؛ یقیناً خدا به آنچه انجام می‌دهید، آگاه است.

۱. بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۲

۲. سوره نساء، آیه ۱۲۸